

**IUS REGALE
MONTANORUM**

aneb

**PRÁVO
KRÁLOVSKÉ
HORNÍKUOV**

z latiny přeložil Petr Přespole roku 1460

k vydání připravil Jaroslav Bílek roku 2000

Cap. VI. De emptione et venditione.

Kapitola VI. o prodávání a kupování.²⁰⁴

Poněvadž nic dávného nevěděno nemá býti a poznati příslušalo by věci, o níž činiti máme počátek i přirození, aby její rozum tím snadnějie jmien byl. Pro kteroužto věc v pravdě má věděno býti, že kupování a prodávání počátek ot směňování vzato jest, někdy zajisté ne tak peníze břeše, ale jeden každý podle potřeby věci za užívavé neužívavé směňováže; nebo častokrát přiházie se, čehož jednomu zbývá, druhému nedostává se. Ale že ne vždycky snadně sházie se, aby když ty měl by, což jiný žádal by, v otplaty on měl by, což ty vzieti chtěl by; ale líbilo se jest starým této nesnázi lékařství²⁰⁵ přidati, ustanovujíce, aby z mědi ráz obecní pod jistú jakostí a velikostí bitý,²⁰⁶ kupování a prodávání potom požívání bylo, aniž více obě kaupě, ale druhé záplata aby slula. Poněvadž pak kupování a prodávání spoluběžné bylo by, aniž jedno bez druhého býti mohlo by, o nich spolu vizme, ačkolivěk k tomuto právem rozdielně se měli by, poněvadž kupování obyčejem dobývání zvyklo jest správně se mieti, ale obyčejem prodávání umenšení.

[§ 1] Jedná se pak kupování a prodávání, ač jednatelé v jedno svolili by se, jistú záplatu ustanovíce, nebo bez záplaty²⁰⁷ nižádné nepocházie prodávání;

[§ 2] však ne záplaty načtenie,²⁰⁸ ale sjednání dokonává kupování, ačkolivěk ne ihned byla by záplata načtena, aniž závdavek zajisté dán byl by, nebo což závdavku jménem skrze kupce dáva se, ne tím příslušie, aby bez závdavku sjednání nic neprospievalo, ale aby zřejmějie mohlo dovedeno býti smlouvající o záplatu svoliti se, nebo což závdavku jménem dáva se, jest toliko duvod kupování a prodávání sjednaného a což prodává se, nejinak přijímacieho²⁰⁹ bývá, než jako by nebo záplata splněna byla neboli jejím jménem dosti učiněno bylo nebo také vieru měli bychom k kupci bez všelikého dosti učiněnie a tehdy zajisté dokonalé jest kúpenie ovšem i doplněné; a ot toho času všecko přibytie i ubytie věci kúpené, k témuž kupci má příslušet i panství věci kúpené s její při na kupce přenášie se, kterážto byla by budúcie, ač u prodavače ta věc zuostala by, a to vším naším právem tak se má, nebo věc přecházie s svým břemenem i se ctí.

[§ 3] V prodáváních a v kupováních svolenie že má společně státi se zřejmé jest, nebo buďto sjednavatelé v tom kupování dělili by se, buďto v záplatě buďto v něčem jiném, kúpenie nedokonalé jest; protož ač některý kupec věřil by se kúpiti diely některé v lánu městském a prodavač v lánu prodával by opatově, tuto o tělo nesvolují se, protož kúpenie nižádné nenie.

[§ 4] Pakli zřejmé na jménu poblúzeno bylo by, ale o těle²¹⁰ sjednáno, nižádné pochybenie nenie než že kúpenie platilo by i prodání takového pochybenie bez otpory; nicť zajisté nepřekážie poblúzenie jména sjednání, ač o tělu toliko svědomo bylo by, že o tělu svoleno jest. Onoť pak nedokonale svědomo jest býti trženie, kdyžto kúpiti chtějícímu takto prodavač die: „Zač chtěl by, kterak rovně šacoval by nebo zač shodl by, budeš mieti kúpeno.“

[§ 5] Věděno má býti zajisté, že zatemněná smlúva škoditi více má prodavači, kterýž tak řekl jest, nežli kupci, nebo mohl jest věci celú trženie otevřenějie vylíčiti, nebo řeč pochybná správně vykládána má býti na bezprávie vynášejícieho; vždycky zajisté k obecnému rozumu slov utiekáno má se býti a slova v tom smyslu držena mají býti, kterýžto zvykla sú právě rozumějícím uroditi, již nemáme slova z slova, ale smysl z smysla překládati, nebo častokrát, když vlastnosti slov šetří se, smysl pravdy tratí se, nebo v každém smlouvání slova přísluhují úmyslu a v právě přielišná vtípnost zamietá se.

²⁰⁴ Třebaže koupě a prodeje báňského zařízení a zejména dolových podílů byly v Kutné Hoře jednou z nejčastějších obchodních transakcí, přesto se tato kapitola do značné míry vymyká z rámce vlastního báňského práva.

²⁰⁵ Tj. léčivý prostředek.

²⁰⁶ Tj. ražený.

²⁰⁷ Tj. úhrady nebo zaplacení.

²⁰⁸ Tj. vypočítání nebo vyplacení.

²⁰⁹ Z Přespolova textu vypadla slabika *ji*; má totiž být *přijímajícího*.

²¹⁰ Tj. o věci nebo předmětu.

[§ 6] Opět prve, nežli dokonalé bylo by kúpenie i prodanie, když ještě miesto bylo by pokanie, muože kupec neboli prodavač bez pokuty otstúpiti ot kúpenie i prodanie, tak však bez pokuty jim otstúpiti dopúšťieme, leč již závdavkuov jménem nětco dáno bylo by, to zajisté, když stalo by se, ten ktož otpierá naplniti smlúvu, ač zajisté kupec jest, to ztrat', což dal jest; pakli prodavač, navrátiti dvénásob přinucuje se, ač nic o závdavciech vymluveno nebylo by.

[§ 7] Ale tento obyčej prodávání a kupování zvláště v nových nalézáních častějiie miesto má, nebo když již sjednávající kúpili sú a o záplatu smluvili sú se, splnivše však některý diel záplaty, prvotně neboli jménem závdavkuov davše a aby kupec do dolu toho všel anebo jiného poslal svým jménem k ohledání²¹¹ ač jemu věc tak kúpenú hodilo by se držeti čili otstúpiti ot sjednání a ztratiti, což již zaplatil jest, leč tehdy jiného nětco ustanovili by sjednávající.

[§ 8] Pakli nechtěl by ot kúpenie otstúpiti a týž den záplaty úplně nesplnil by, ztratí diely kúpené s dielem záplaty již splněné, leč sjednavatelé tehdy mezi sebou jiného nětco osvědčili by.

[§ 9] V té pak příhodě někteří zchytrali přes celý ten den obykli sú lstivě své přítomnosti zapiera-ti, aby dne tak pominitím, dielové kúpení jim s zaplaceními již penězi zuostali; z toho ač kupec přítomnosti prodavače neboli jeho poručníka mieti nemohl by ten den, to zjevně osvědče, peníze, kteréž platiti má, témuž pod dobrým svědomím u některého přísěžného neboli jiného hodného muže polož prodavači, když chtěl by, aby vydány jemu byly; tiem zajisté obyčejem právo jeho zdravé jemu ve všech věcech zuostane, ale v těch pak kupováních i prodáváních smlúvy právo z svolenie²¹² stran berú.

[§ 10] Opatrni však buďte v té straně kupci, aby diely kúpené zvláště na nových nalézáních, kdež nenie pergmistr, ihned před gverky kázali sobě ot prodavačuov otevdzati, nebo někteří zlí obykli sú v nových nalézáních více dieluov prodávati, nežli jich tudiež svědomo jest mieti.²¹³

[§ 11] Z tohoť ač poslední kupec byl by, jemužto dielové kúpení otevdzání byli by, přednášie se však všem prvotnějším kupcóm, jimžto dielové kúpení nebyli by otevdzání,

[§ 12] a tato opatrnost v každém dieluov kupování má jmiena²¹⁴ býti, nebo ani kupec ani darovaný v dielech kúpených neboli darovaných nižádného práva nedosahají, leč jim před pergmistrem ot prodavačuov neboli darovateluov otevdzání byli by, ačkolivěk je o všelikú puotku,²¹⁵ že jim dielové nebyli by otevdzání, před saudci mohli by pohoniti.

[§ 13] Ač někto pak darování příčinú za méně prodal by diely nežli stáli by, prodaj dobře mocný jest;

[§ 14] tolikrát zajisté na všecko pravíme moci nemieti, kolikrát všecko prodanie, darování příčinú stalo se jest, kolikrát pak hubenější záplatú dielové darování příčinú prodávají se, pochybno nenie prodanie moc mieti.

[§ 15] Ktožkolivěk pak na přelstění věci obecnie neboli věřiteluov, zamýšlé se své diely nebo jiné věci zastavovati neboli prodávati, nic nečiní; nahé zajisté a zamýšlené prodanie za neučiněné jest a protož ani otlúčení té věci dopúšťie se, nebo více muože, což v pravdě děje se, nežli což pokrytě začíná se.

²¹¹ I když se tato kapitola obecně zabývá jen trhovým právem, je z jejího obsahu zřejmé, že jednotlivé případy koupě a prodeje jsou zde pojaty převážně s hlediska hornické praxe. Koupě a prodeje musely také být nejčastějšími způsoby nabývání dolového majetku. Každý důl, i v rozsahu pouze jednoho lánu, tj. 15 x 60 m, byl totiž rozdělen na 4 šichty neboli směny, z nichž každá mohla být v držení několika vlastníků. Později byly tyto ideální podíly dále drobeny: každá šichta na 32 částí, takže jednotlivý důl měl pak 128 dílů neboli kuksů.

²¹² Tj. úmluvy nebo smlouvy.

²¹³ Že *Ius regale montanorum*, ačkoliv bylo vydáno především pro Kutnou Horu, bylo koncipováno zároveň jako obecný horní zákon, závazný i pro jiná báňská střediska českých zemí, dokazuje i toto konkrétní ustanovení trhového práva. Podle něho totiž se platnost tohoto zákoníku logicky vztahovala zřejmě nejen na nové odkryvy ložisek v samotném kutnohorském revíru, ale i na zcela nové hornické lokality, kde ještě nebyl ustanoven úřad perkmistra.

²¹⁴ Tj. zachována.

²¹⁵ Tj. škodu.

Kapitola VII.²¹⁶
o najímání a pronajímání.

[§ 16] Jestit' i jiné pokolenie dobývání: najetie a pronajetie,²¹⁷ nebo ku podobenství kupování a prodávání sjednává se, ač sjednavatelé v najetie i pronajetie svolili by se, jistú mzdu ustanovíe, nebo bez mzdy nižádné nejde najetie; ač zajisté mezi sebú sjednavatelé svolili by se, aby za kterak velikú mzdu Petr věc nájemnú šacoval by, za tak velikú bylo by pronajetie a ač zajisté on, kterýžto jmenován jest, mzdu uložil by ovšem podle jeho šacování, mzda placena bud', aby k skutku nájem doveden byl;

[§ 17] pakli ten, kterýž jmenován jest, nebo nechtěl by mzdy neboli nemohl by uložiti, tehdy za nic není nájem, jakožto nižádnú mzdu neustanovený, kteréžto právo, poněvadž v pronajímáních i v najímáních nám líbilo by se; neníť neslušné i v kupováních i v prodáváních místo mieti.

[§ 18] Opět jakož v kupování a prodávání řeholně pójčeno jest, což za více bylo by méně kúpiti a což za méně bylo by více kúpiti a tak vespolek se opisovati, veliké to v pronajímáních i najímáních místo má. A to nejvíce nás i našich dotýče horníkuov, protože ot věku není slycháno tak mnoho velikých a předrahých pronajímání a najímání sjednávati se v tak malém země prostranství, jakožto v stříbra kopání našem Kuthny nám ot počátka světa nebeskú opatrností zachovaném, ale poněvadž přirozeně nemělo by čím za zaslúžení odpovídalo by Stvořiteli, aspoň rukama pozdviženými k nebi díky činíme jemu za všecka dobrodění, kterýžto svú milostí nás tvoře v tomto mezi jinými dobroděními nás oblahoslavlil jest, že takměř všecka království světa již zlata a stříbra kopáním vysušena, sama plodná země Česká našich časuov svým zlatem a stříbrem plodně svlažovala by, pro kterýžto věc našim horníkóm čistě umienili sme opatřiti, aby jeden každý bez druhého bezprávie na svých mezích měl dosti.²¹⁸

[§ 19] Jistě ač sjednávajících líbilo by se vuoli, takoví díelové za vyčtenú mzdu²¹⁹ i k jistému cíli aby byli pronajati, kteréžkolivěk zajisté právo, tehdy tomu sjednání z obecního svolení uložili by, ot obú sjednávajících neporušené zachováno bud',

[§ 20] v takových pak závazcích toho nejvíce šetřiti máme, co s obú stranu svolilo by se, aby ač kto z nich tehdy dobře libého svolení přestupník byl by, skrze soudci ke všie straně druhé učinění spravedlnosti připuzen bud'. Ač pak pronajímač byl by, soudce péči mieti bude, aby nájemníku ruku držal a zachoval všecky věci, kteréžto slíbil jest, ale ač nájemník byl by, ote všeho práva svého, kteréhožto z nájmu dosáhl jest, odpadnutí má.

[§ 21] Opět prohlédnutí dlužen jest nájemník, aby v ničemž práva nájmu neurazil, neboli některého práva věci najaté nepohoršil neboli býti nedopustil.

[§ 22] Cíle²²⁰ pak pronajetie dokonáním, všecko právo uhašuje se nájemníka tímto obyčejem; ač cíl na den přišel by pracem uložený, ihned v najbližším svolání první šichty noci nájemník nic práva potom neobdrží, pakli den sváteční, den nesváteční pronajetí za jistý cíl uložený bezstředně předšel by, tehdy právo nájemníka pro vigiljí v najbližším svolání poslední šichty dne nápodobně uhašeno bude. Kdyžkolivěk pronajetie cíl do dne svátečního byl by uložen, jakožto

²¹⁶ Následující část IRM, která se týká nájmu a pronájmu, je v překladu P. Přespole označena jako samostatná kapitola č. VII., i když podle Jirečkova rozčlenění začíná nikoli § 1, nýbrž § 16. Proto také třetí kniha v jeho podání má celkem 10 kapitol. Naproti tomu v latinském a českém znění vydaném Jirečkem pokračuje text kapitoly VI. dále paragrafem 16, takže obsahuje jen 9 kapitol.

²¹⁷ V této pasáži se mezi textem Petra Přespole a textem Víta Tasovského objevují poprvé výraznější věcné rozdíly. Zatímco Přespole přeložil termíny *conductio* a *locatio* v latinské předloze adekvátně jako *najetie* (nájem) a *pronajetie* (pronájem), Tasovský je interpretoval obráceně. Protože pak ostatní část Přespolova překladu převzal bez větší změny, objevují se tak tyto pojmy v jeho textu, zvláště třeba v § 23 této kapitoly a jinde, v nesprávných souvislostech. Tasovského odchýlný překlad některých částí této kapitoly pronikl později i do tzv. Sosnovcova kodexu z roku 1478 a odtud pak do rukopisu z roku 1528, otištěného Jirečkem.

²¹⁸ Velká chvála, kterou panovník v této kapitole i na jiných místech věnoval Kutné Hoře, zrcadlí tehdejší značný význam, který tento revír měl pro hospodářství, obchod a finance nejen českých zemí, ale i celé střední Evropy.

²¹⁹ Tj. odměnu nebo plat.

²²⁰ Tj. času nebo termínu.

častěji přihází se, jakož také obyčejno jest urburu naši pronajímati až ke dni blahoslavených Petra a Pavla apoštoluov, tehdy u vigiljí, když provolává se poslední šichta dne, všecko právo pronajímanie uhašuje se nájemníkuov, kteréžto právo také my s naše urbury nájemníky pevně chceme zachovati, a ač v té straně ot práv zproštění jsme, však podle práv živi chceme býti, ačkolivěk však tu toliko u urbury pověděli sme zachovávání, však také o minci má rozuměno býti i o všelikém platu naše urbuře se přidržícíemu, aby jedniem a týmž cílem spolu k nájemníku šli a nápodobně navracovali se.²²¹

[§ 23] Uhašením zajisté práva pronajímanie cílem mnohé býváchu pře o rudě ještě nevytěžené, však nájemníkuov vysekané pracemi i náklady, čie býti měla by. K tomu rozličnými obyčeji odpovídali sú někteří zajisté praviechu a dobře, že všicka ruda náklady nájemníkuov vysekaná, ač ještě nevydaná, týmž nájemníkuom zuostati měla by, jichžto dóvtip však nemnoho šetřie se pro jiné ot-porně pravicie, že nic práva v nie, leč vydána byla, neměli by, ale třetí pravili sú, že z řečené rudy nic dostati se nemělo by nájemníkom, leč když k rozdělení zjevnému došla by. K tomu přirozené rovnosti toliko následujícíe, krátce odpovídáme, že ač obecně dopuštěno bylo by, aby nájemníci pod zemí v dole rudu vysekanú, leč tehdy překážkú správnú zaneprázdnění jsúce, k své překrývali by vuoli, tehdy neslušnost následovala by, aby po dokonání pronajetie cíle, ruda tak zuostavená pronajímačóm v jich pracech překážela, vytažena mající býti náklady však naposledy pronajímačuov, aniž také bylo by podobno k rovenství, aby pronajímači dokonajíce pronajetie darmo pobrali rudu vysekanú náklady nájemníkuov; žádnýť zajisté druhého zbohatěti nemá škodú. Ale ač ruda téhož téhodne, v němžto skonává se pronajetie, vydána nebyla by, tu toliko sobě nájemníci muožete osobiti, ale cožkolivěk rudy z předešlých týdnuov před cílem skonáným v dole zuostalo by, ztratili sú; a tak všem jiným otázkám neboli přem podle přirozeného rozumu krátce jest zavřieno, kteréžto zavřenie potom ve všech pronajímáních také urbury naše přikazujem neporušitedlně zachovati.²²²

Cap. VII. De donationibus.

Kapitola VIII. o práva dobývání darováním.²²³

Obyčeji již u nás z starodávna přijato jest, skrze darování nám dobývati vladařstvie²²⁴ a přeněsti se na osobu panování cizí; nicť zajisté tak příslušno není přirozenému rovenství, nežli vuoli pána chtějícieho věc svú přeněsti na jiného pevnú mieti.

[§ 1] Jestíť pak darování věci slušné nížádneho práva přinucením čistě a svobodně na jiného učiněné přenesenie a dokonáváť se, kdyžto dárcé svú vuoli před šlechtnými muži oznámil by dobrovolně; ot toho času dárci práva přinucením nastává potřebnost vladařstvie na osobu darovaného přenesenie, ale ač toho dárcé otpieral by, nicméně darování přeplnú moc měj a dokonalú, protože toto sobě kterakýms obyčejem šlechtilost právo pokládá, aby dlužnú býti se, což dobrovolně dala jest, domnievala a leč v dobroděních svých rostla by, nic se ne domnievala by a tato svobodná štěd-
rota na darovaného milostivě vylita má jeho dárci k vděčným službám zbuzovati a dobrodění nikdy nebýti nepamětlivú přijatých, a tenť jest obyčej darování, kterýžto slove práva vykládáním, darování mezi živými.

[§ 2] Jestíť i jiný obyčej darování, kterýžto pro smrti domněnie bývá, když kto tak daroval by, ač nětco smrtného jemu přihodilo by se, měl by ten, ktož vzal by. Ale na svrchovaní smrti příčina darování jestíť, když kto více sobě mieti chtěl by, nežli toho, komuž dává a více toho, komuž

²²¹ Pronájem urbury, omezený zpravidla na dobu jednoho roku, byl tehdy pro panovníka nejvhodnějším způsobem, jak získat hotové finanční prostředky k úhradě státních výdajů.

²²² Nájem a pronájmy, jak vyplývá z této kapitoly, představovaly jednu z nejdůležitějších vazeb, které se v té době vytvářely v hornictví i v samotném ekonomickém životě Kutné Hory. Na podkladě těchto smluv se dokonce uskutečňovaly mezi panovníkem a urbureři pronájmy urbury a mincovny, právní, pracovní a jiné dohody mezi prvotními těžaři a lénšaftníky a dalšími osobami, podílejícími se na dolování a s ním souvisejících profesích, které umožnily dále rozvíjet exploataci kutnohorských rudních ložisek.

²²³ Tato kapitola se rovněž pro svůj obecnější ráz značně vymyká z vlastní báňskoprávní problematiky.

²²⁴ Tj. držení nebo vlastnictví.

dává, nežli dědice.

[§ 3] Ale i větší naši sbožní císařové bránili sú darování mezi mužem a ženú, aby z společného milování sebe vespolek nelúpili, pověsti dobré manželuov přeslušně radiece, aby svornost mezi nimi jednati se mzdauidena nebyla a aby lepší v chudobu neupadl a horší bohatěji nebyval, z toho i my darování mezi manželý, z něhožto jeden bohatější a chudší druhý učiněn byl by, mezi manželý ovšem zamietáme, leč tehdy smrtí darovatele darování potvrdilo by se.

Cap. VIII.

De iure cesso.

Kapitola IX.

o právu postúpenie slušného i neslušného.

O právu postúpenie tak slušného jakožto neslušného tuto mieníme vylíčiťi.

[§ 1] Tíemto pak obyčejem slušně postupují se práva i žaloby, ač poručník tvuoj neboli jiný příkázáním tvým tobě některaké diely kúpil by a dokonajíce kúpenie, prodavač těch dieluov před pergmistrem otpieral by obyčejem zvyklým otevdzdati a poručník tvuoj neboli příkázanie tvé maje, proti prodavači témuž tobě práv postúpil by i žalob, ihned plné tobě právo dobývá se, kteréžto slušné v těchto i v jiných věcech dobré viery postupováními dokazuje se.

[§ 2] Ale poněvadž kupování a postupování sváruov správná zapoviedala by ustanovenie, i my sváricím spravdnosti nutkáním pudíme se opatřiti, aby když jedna strana sobě pocítla by otporné sauduov vyjitie, jiného mocnějšíeho neboli jinak nehodného straně druhé protivníka neustanovovala tvrdsíeho, pro kterýžto věc všecka otevdzávání saudu změnění příčinú učiněná tak proti dobrým obyčejóm, jakožto proti užitku věci obecnie i cti, túto výpovědí ovšem zamietáme, aby potom skrze někoho takového nětco nebylo se pokúšěno.

Cap. IX.

De iure retinendi, recuperandi et minuendi.

Kapitola X.

o právu obdrženie, nabytie i umenšenie.²²⁵

Že právo dobývání bez práva obdrženie, nabytie neboli umenšenie dokonalé nemoci bude vypraveno býti, z toho práva dřeveřečená úplně a zjevně nalézají se v předešlých rozprávkách vypravena.

[§ 1] Právo zajisté obdrženie v tom záležití, aby někto požíval dolu svého ve všech věcech, jakož praveno jest.

[§ 2] Ale právo nabytie v tom záležití, aby ač někto násilně z svého vladařstvie byl by vyvržen neboli jeho nepřítomného příčinú správnú některaké vladařstvie neboli věc jeho skrze saud byla by otjata neboli nětco jiného na jeho bezprávie pokúšěno a kterak ty věci měli by nabyti se, pilný zpytatel v předešlých rozprávkách všecko nalezne vypraveno. Ale právo umenšenie úplně nahoře v těch, kteřížto neužívajíce požitedlného svého stříebra kopání zle požívají a také kterým obyčejem v saudiech potupují se, úplně také to o kupováních a prodáváních rozprávie se.

„Skonaly sú se kněhy třetie o propojičkách doluov, lánúov i lénšaftuov.“²²⁶

²²⁵ Také tato kapitola uvádí všechny právní vztahy v přímém kontextu s dalšími způsoby nabývání dolového majetku.

²²⁶ Závěrečná poznámka P. Přespole ke třetí knize IRM.